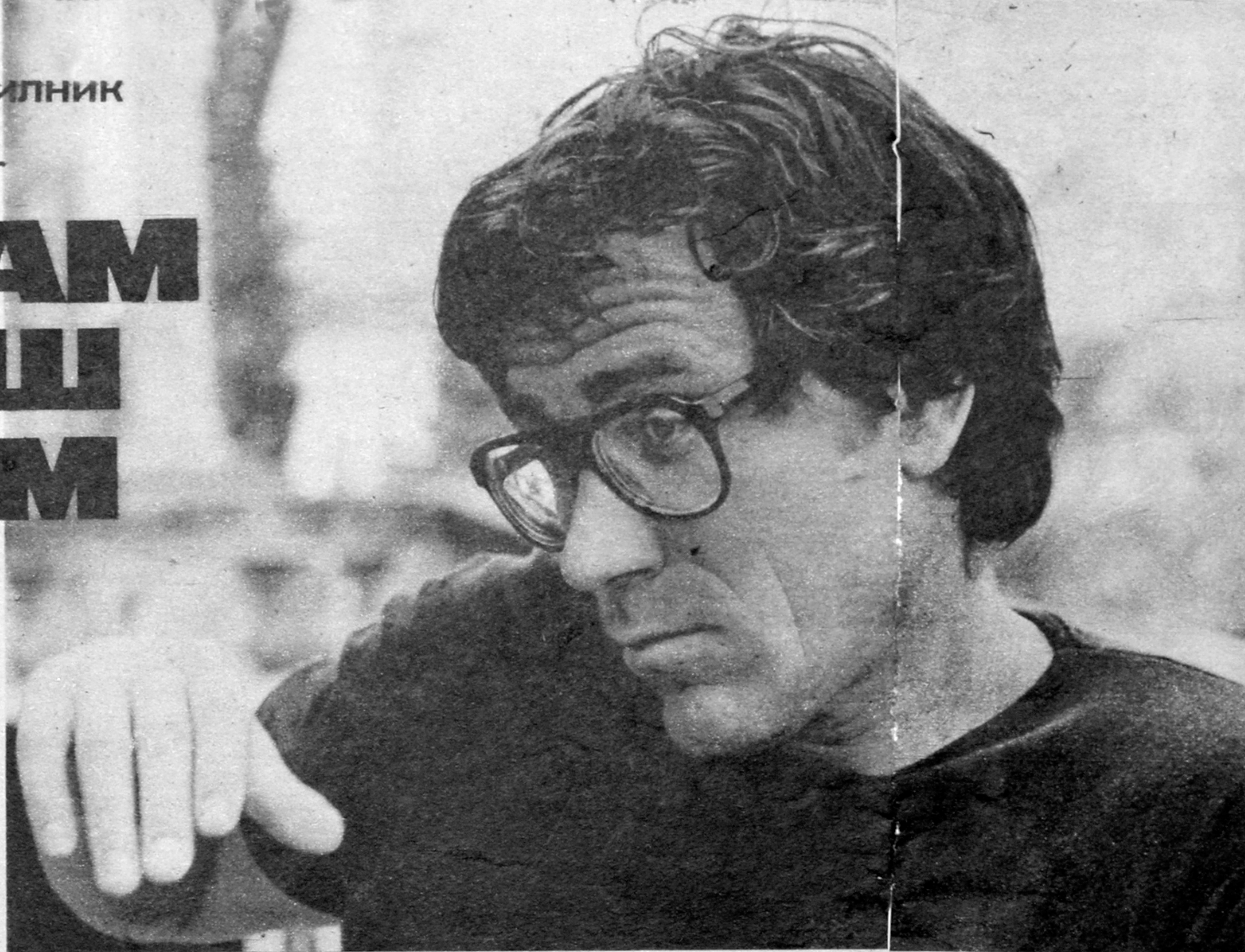

ОСЕБАМ ДА ЈОШ МРДАМ

*„Због тога што се нисам
повиновао захтевима
регионалног кључа, а он је
гласио: престани да радиш,
остави филм и заборави своју
филмографију, не сматрам
себе делом владајуће
хијерархије вредности. По тој
владајућој хијерархији
вредности ја сам мртви,
неуспешни, грешни, немоћни,
бивши војвођански аутор. А,
ето, није баш тако”.*

Желимир Жилник управо је ових дана окончао снимање свог петог филма „Лијепе жене пролазе кроз град”. Нагласак је на речи пети. Због чега? Зато што многи мисле, често га и питају: је ли, да ли ти то радиш други филм? Ова анегдотица везана за човека вансеријске појаве, карактера, па и редитељске каријере, има у свом фону, у ствари, причу о злехудој срећи Жилниковој.

Уместо првог питања, (које се подразумева) ево како је то било...

— Десило се да први следећи пројекат после „Раних радова” — „Слобода или стрип”, рађен далеке 1971. године — до дана данашњег није угледао светло дана, а фактички нико га, сем Драженка Ређепа, није ни забранио. Трагикомично је да смо 71. године, у време ондашње еуфорије партикуларизма и национализма радили тај филм као један сатирикон о конфузијама у којима смо били, те смо у оквиру једне игране приче имали и документарне материјале са тада актуелних збивања међу студентима у Београду. Љубљани и Загребу, а само неколико месеци касније чак сам оптужен да смо та збивања нашим снимањима иницирали. Разуме се, потпуни апсурд и лаж, али у оно време свака инсинуација је била добродошла да тада новопостављеном директору „Неопланта-филма” покаже своју приврженост режиму и убојитост против црноталасаша. Протупњале су од тада године. Врло брзо су ондашњи партикуларизми и национализам осуђени што смо и ми у филму учинили — само нешто раније пре

званичне осуде. Затим је прохујала ређеповска програмашка машина кроз кинематографију Војводине, али тај недокончани филм остаје под оним упитником под који су га стављали мудраци којима еуфорија из 71. није сметала. Чујем ових дана, када се војвођански филмски фонд претреса из једног подрума у други, јер постоји опасност да га досуде Американцима, чујем, дакле, да и тај несрећни мој филм купи прашину, а нико не пита глумце, ауторе и инвеститоре за штету која је начињена безразложним обустављањем. Следећи пројекат, опет доста малерозан, „Рај”, урадио сам у Немачкој 1975. године. Филм је упао у сличан процеп: тематизовао је отворено градску герилу и то тако што је под знак питања стављао и начин обрачуна с њом, али и хероје те гериле који су део своје активности подредили медијима и шиканирању недужних. „Рај” је, међутим, био завршен у моменту када је та тема постала недодирљива: убиство шефа индустријске коморе Шлајера, те државног тужиоца Бубака. Из затвора су изнесени лешеве Бадера, Гудрун Ензли и Урлике Мајнхоф, а наш филм којим смо, о том болном синдрому повезаном и са грижом савести младе генерације због рата и империјализма, покушали да медитеранском опуштеношћу аранжирамо неки колаж, наишао је на атмосферу истог оног страха и прања руку које сам доживео само годину — две раније овде када смо хајчили на црни талас. Мој четврти филм је опет нека закрпа: „Другу генерацију” смо направили доснимавајући једно пет-шест дана материјал за доку-

ментарну драму „Прво тромесечје Павла Хромиша”. И тако је, ето, овај мој пети филм, у ствари, други.

И право си отишао у научну фантастику. Кажу да је филм „Лијепе жене пролазе кроз град” први домаћи сјајанс фикшн. Да ли си то учинио зато што си се до сада толико спотицао о реалност, односно о савремене теме?

— Ја рачунам да имам два циклуса дугометражних филмова. Први је онај који сам поменуо, а други су моји телевизијски филмови где је, такође, било пет комада. Али, они су били друге судбине. Играли су пред милионским гледалиштем још док су били „тазе”, само неколико дана по завршеној монтажи пуштани су у програм „Болести и оздрављење Буде Бракуса”, „Вера и Ержика”, „Драгољуб и Богдан”, „Станимир силази у град” и „Павле Хромиш”. Нису ти филмови „бежали од данашњице” него су се, мислим, лакше гутали због доследног реалистичког метода. А реализам је погодан за анализу детаља и за уопштавање појединачних судбина. По сасвим различитим пријемима које су доживела та моја два циклуса, закључујем да наша епска култура и традиција могу да поднесу јаке слике и драстичне ситуације када су локализоване на конкрет-ног човека, јер смо некако навикли да наши јунаци једно другом парају трбухе „од учкура до бијелог грла”, а да смо танки и слаби кад неко есејистички уопшти како су нам градови сиви и досадни или како нам је народ мрготан и нељубазан или како су нам клозети загушени. Тада скоче протести, писма и месне заједнице. Радећи по-

следњих неколико година телевизијске филмове, дошао сам до става да се ту и каже и може да каже више него у играном филму и да ће, вероватно, од свега онога што сам ја радио у животу — то остати најкомпактније. Али, има једна друга мука која ме је све време морила. Код нас, када си направио један играни филм, па не радиш више, пљују те са свих страна или заштитнички грле, као да си онемоћао или болестан. Код нас је то ствар неког статуса, неке трке. Мени је, морам признати, било компликованије и теже да са натуршчицима спајам 90 минута филма од свега онога што смо радили у такозваним играним пројектима. Међутим, то нити ко види, нити цени.

Познавајући ова игралишта

● На кога одређено мислиш? Људи су веома волели твоје телевизијске филмове.

— Мислим на такозване колеге. И ја и моја екипа смо те телевизијске филмове радили увек живећи на граници егзистенције, а бивали професионално понижавани од такозване филмске бранше. Јер, наша филмска бранша има једну фалинку: она стално кука за неким холивудским условима потпуно без знања и искуства које подразумева и чињеницу да се европски филм крпи управо онако како то код нас раде људи који знају шта хоће и хоће филмове које имају у глави. То што се Кустурица стрпљиво и паметно мучио три године с филмом, такве сам приче

чуо и од Херцога. То што је Горан Марковић засукао рукаве и направио „Специјално васпитање” и „Мастори, мајстори” на потпуни ризик — па тако је својих првих десет филмова снимио и Фазбиндер. Дакле, људе који знају да филм праве, треба пустити да раде и да се муче, па ће они створити себи услове. Из свега тога видиш да је и моја ситуација у ствари ситуација човека који гледа где му је место, где му је простор за рад. И нашли смо га у финансијски скромној продукцији и, условно, ван онога што зовемо савременост.

мови ужасно лице један на други, од бахатих директора и гастарбајтера – парајлија до политички посрнулих јунака које емотивно разумемо, али њихове алтернативе не признајемо. И тако смо предложили филмску игру на тему 2041. годину? Међутим, у ту игру улазимо познавајући само ова правила и ова игралишта по којима се крећемо.

● Због чега си баш изабрао 2041. годину?

– Данас толико певамо о кризи и безизлазу да сам се ја као родитељ једне девојке пред удају запитао где ће то да живе моји унуци ако нам ноге тако нагло тону у живо блато, како нас извештавају свако вече на „Дневнику“ дежурни републиканци и покрајинци. На то питање мислим да се може одговорити без хистерије и страха ако се трезвено ослонимо на креативни потенцијал друштва данас.

● Да ли на неки начин ти дајеш такав одговор у филму „Лијепе жене пролазе кроз град“?

– Ми сада ту ствар месимо и материјал који имамо у филму је овај: неколико изванредних глумаца старије генерације – Љуба Тадић, Рахела Ферари, Светолик Никачевић, Никола Милић, Милена Дравић, Раде Марковић и Павле Богатинчевић – гурају и трпе све оно што је филмска екипа организовала да ће се у Београду дешавати средином следећег века. Ваљда ће то подносити и становништво будућег доба. Затим, велика група младих интерпретатора од Наде Бановић, Мије Беговић, Наташе Лучанин, Маје Лалевић до натуршчика из приградских насеља показује огромну виталност и ентузијазам када им се пружи прилика за праве задатке. Ваљда би то био случај и са омладином да јој се понуди посао. Коначно, ту је и група контролора будућих живота, а састоји се од редитеља Љубише Ристића, Горана Марковића и Тома Готовца, уз каскадера Бату Каменог. Коначно, и то је, с њима, једна релативно оптимистичка визија: они ће нас као технократија одвести не у орвелизам него у општи спектакл.

● По томе што си рекао, прича филма је веома компликована?

– Прича је једноставна. У напуштеном Београду из кога се становништво услед еколошког колапса повукло још 2010. године, живи једна група оптимиста која креће у акцију обнове града. Све је рађено у кратким кадровима и наглашеним ракусима, а као мој добровољни прилог „нашим жанровцима“ потученим последњих годину до ногу. Када је завладало опште уверење да на Балкану не клија ништа сем сеедаха, ево ова наша филмска

екипа покушаће да ветар тера капом. Сви причају како је диван нови мађарски филм, како су Немци прекрасни, а Вим Вендерс брза машинка, и то је све родило, бар код мене, природан отпор. Сећам се са смешком филмова Ерола Флина. Нисам излазио са „шпaгeти-вeстepнa“. Издржао сам „Ратнике подземља“ и „Ватрене улице“ Волтера Хила. Гледао сам и оба „Макса“. Овај пут, без обзира на сјајне Мађаре и Немце, не бих баш све друго да заборавим. Ето толико о покушају дизајна филма „Лијепе жене пролазе кроз град“.

Не вреди ту доказивање

● Откуда баш тај наслов узет из познате Штулићеве песме? Због чега си, осим тога, ишао на тако необичну поделу?

– Па, за седамдесет година маса ће данашњих културних добара бити затрпана ђубриштима и јунакиње нашег филма једног дана проналазе под отпацима остатке неке бивше дискотеке те слушају плоче и касете давно умрлих идола. Међу њима је и Џони. Онда, по напуштеном Београду, заиста шета осам јунакиња и оне су врло лепе. А поделу, поделу не сматрам необичном. Она је потпуно примерена и сви заиста одлично играју. Владајућа укроћеност с којом ми правимо филмске поделе би једног Пазолинија или поменутог Вендерса или Бресона потпуно онемогућила. Јер, сви ти аутори улоге дају не по годинама стажа и синдикалним књижицама удружења него по задацима који произилазе из концепта филма.

● Паралелно с филмом, колико знам, снимаш и ТВ-драму „Београде, добро јутро“. Има ли додирних тачака, зашто у исто време?

– То је само податак да нисам сасвим пристао на измишљотине и игру коју ти управо рекламирам. Јер, док смо спремали и конципирали филм о Београду 2041. године, упознавали смо се са стварним крвотоком овог града: контактирали смо с људима из канализације, водовода, градског саобраћаја, чистоће, из дератизације и електрификације. И тада сам, по ко зна који пут, схватио да нема тако богате маште као што је стварност и да је немогуће измислити јунака који би био аутентичнији од људи што се срећу „на терену“. Предложили смо ТВ-Београду да урадимо документарну драму са свим поменутим комунама, а да повод за окупљање те документарне приче буде снимање играног филма о будућности града. Јер, нама за снимање, рецимо, прве бразде на Калемегдану, трке трамваја, прања улица или прослава на Тргу Маркса и Енгелса, за све то нам је била потребна помоћ стотинак комуналаца и ми ћемо о њима направити документарну ТВ-драму методом којом смо већ раније радили. Кад кажемо ми, увек говорим о својој збиља драгоцењој и пожртвованој екипи у којој су сниматељ Љубав Бечејски, тонац Ратко Кушић и вођа снимања Мишко Стевановић.

● Тебе су видели и као црноталасаша, и као „анфантерибу“ југословенског филма и као бунтовника из Војводине: по свом осећању, како ти видиш сопствено место у југословенској култури?

– Ја тој игри слабо припадам из најбаналнијег разлога што су ту ствари регионално издељене, а ја сам у региону, у коме сам настањен, мало – мало па неподобан. Није одговарало када сам радио филмове који су купили

међународна признања, није ваљало последњих година када сам са друговима из војвођанског удружења покушао да спречим арчење новца од колеге Булајића и његовог продуцента Ређепа, није било добро пре неколико месеци што су два моја филма – „Рани радови“ и „Друга генерација“ – изабрани за Бобур. Неко од покрајинског чиновништва се на Французе бацао дрвљем и камењем, јер нису изабране ствари по њиховом укусу. Не вреди ту доказивање. Прошле године сам имао ретроспективе својих филмова у десет градова широм Југославије, а плакат којим је најављена пројекција на Радничком универзитету у Новом Саду је преко ноћи скинут. Данас перјанице југословенске културе јесу заправо регионални копљаници и мени се, дакле, дешава, да због тога што се нисам повиновао захтевима регионалног кључа – а он је гласио: престани да радиш, остави филм и заборави своју филмографију – не осећам себе делом владајуће хијерархије вредности. По тој владајућој хијерархији вредности ја сам мртви, неуспешни, грешни, немоћни, бивши војвођански аутор. А, ето, ја лично осећам да још мрдам.

● „Неопланта“ је пред стечајем. Сматраш ли и то доказом да „још мрдаш“?

– „Неопланта“ је као Хирошима. Морали су да дођу Американци да би та ствар крахирала пред јавношћу. Сваки од нас „мртваца“, који се иоле у филм разуме, још пре пет година је упозоравао да брод тоне и да је војвођански, као уосталом и сваки други филм, могуће одржати на један прост начин: не новцем, кампањама и хајкама, већ идејама, занатом и, пре свега, талентом. То, на жалост, самоуверено чиновништво никао да схвати и тренутно, после познате бруке, формирана је нека „комисија за сређивање стања“ у којој нема ниједног афирмисаног и талентованог филмације. Ако они успеју да „среде“ кинематографију без редитеља, сниматеља, монтажера, тон-мајстора и других, биће у томе прваци света и ја ћу им скинути капу. Али, све мислим да би филм у Војводини некако најлакше почели да праве филмски радници којих тамо већ има доста.

● А ти?

– Живим у Новом Саду јер се тамо добро осећам. Завршио сам школе тамо, имам породицу. Снимао сам по селима и фабрикама – са Србима, Мађарима, Русинима, Румунима и Словацима. Волео бих да чујем ко је са тим народом направио боље комаде него што су поменути „Вера и Ержика“, „Бракус“ или „Мађарска балада“. Дакле, немам ја никаквих тешкоћа у Војводини осим што нисам поштовао суд неколицине по коме је требало да затворим радњу и нестанем. Али, и они су људи, па ће се померити с места.

● Мада звучи да је ван контекста, по мени није: да ли те је ико икада видео у оделу? Идеш као клошар иако ти је четрдесет и трећа година?

– Ова професија је тежак физички рад. Јуче и прекјуче сам провео двадесет сати у локомотиви. Пре три дана смо стајали скоро до појаса у блату, дан раније се верали по крововима. Сви што раде својим рукама ужасно су масни и прљави. И домаћице, и ђубретари. Друго, слабије сам зарађивао последњих година. А цене скачу. Треће, можда најважније, кад човек обуче одело, много га, брате, озбиљно схватају, а мене понекад узимају преозбиљно и овако дроњавог.

Јасмина ЛЕКИЋ

Снимио Зоран Кршљанин

● Зашто, још једном зашто?
– Зато што сви наши савремени фил-

Стари сарадници поново на окупу: Желимир Жилник, Милена Дравић и Љуба Тадић